

Köszönöm, égi pályagondnok, csak így kisbetűvel, hogy megadtad nekünk Mándy Ivánt. Rendes népség lehettünk. Persze minden nációnak megvannak a maga szentjei. De nekünk is. Kösz, üdv.

(A személyes kapcsolat sutasága is gyakran üdv, csoda!)

S egy Mándy-féle csapat: Csüdör, Révész, Csihula – Pavlinka I, Pavlinka II – Nehadoma, Zotykó, Procenkó... Alapnévsor.

És minden igazi pálya égi pálya.

A lovagnál mindegyik pálya igazi. A focipályák? Remélem.

Mándy Iván azon volt, hogy az irodalom itten efféle igazi pálya legyen. Azt, hogy ő maga „nem vitás” – evidens etc. –, és hogy „csak úgy adódhatott” – őt nem lehetett volna agyalni stb. –, ezt arra használta, hogy a pálya mindenféle állagával törődött.

Hogyan csinálta?

A tehetsége törvényei szerint.

...Hogyan csinálta!

Fent, a Hotel Adriának portáján a kis (égi) Molnár most kotorássza elő neki a szám-lát. Na, nem irigylem, ahogy ezért Mándy Iván nézi.

Fülesem van, hogy a Szent Péter Kiadónál odatúl hamarosan meg fog jelenni egy IDEGEN SZOBÁK című kötet, a nagy érdeklődésre való tekintettel a Földről. A HAJNALI HÁZTETŐK sikermű lett.

„Fiam, semmi filozófia”, mondja Ágoston úr, ahogy az egyik Ferenc úrral dekázik. „Na, rajta. Egy presszót berendeztünk magának, angyal a kisasszony...”

És ott támasztja a pultot Sergant Parkes s Sergejev, benéz néha Sentimento Fatal...

1995. október 26–27.

Pest (Buda)

Domokos Mátyás

DIFFRAKCIÓ

Az erős személyiség jelenléte a leghétköznapibb pillanatok elemi szerkezetét is átrendezi, mint a mágneses erőtér vonzása a környezetébe került vasreszeléket. Olyan közönséges kis csoda ez, amelynek a titkát megfejteni nem tudjuk, de mindannyian megtapasztalhattuk már egy erősebb lét közelében: egy jellegzetes és átható emberi essentia kisugárzását, amellyel valaki a maga képére és hasonlatosságára formálja át a környezetét. De úgy is mondhatnám, hogy valaki vagy valamilyen erő, anélkül hogy erre törekednék, újrateremti maga körül az adott pillanatot. A lényéhez hajlítja a világot.

Számtalanszor megfigyelhettem ezt a rejtelmes tüneményt Mándy Iván közelében. Valahányszor csak találkoztam vele. S nem kevésszer, közel ötven esztendő során. Ő volt az első „eleven” prózaíró, akit megismertem személyesen, mint ifjú Eötvös-collegista, még a Darlingban. De többször jártam náluk is, a Teleki téri lakásban; ültem a

horgolt terítővel borított polgári ebédlőasztal mellett, s magamra erőltetett áhitattal hallgattam a szivarozó „szerkesztő úr” – az öreg Mándy történeteit, *A Hét* idejéből, miközben Iván édesanyja, időnként felsóhajtva, csendesén kézímunkázott, az ifjú prózairó pedig szemmel láthatóan kínosan feszengett a szemben lévő széken. Aztán, a nemzedéknyi korkülönbség ellenére, azt hiszem, barátok is lettünk, már akkoriban, a *VENDÉGEK A PALACKBAN* novellistájával. Volt néhány közös pontja az érdeklődésünknek, amelyek a korkülönbség ellenére is összekötöttek bennünket, például a Fradi, aztán a Gerevich-görlök iránti vonzódás a Múzeum körüti bölcsészkaron és a C épület szépei, s legkevésbé az irodalom. Mert az, hogy *ő ír, és úgy ír, ahogy* – szóra sem érdemes és magától értetődő tény volt, olyan evidencia, amit nem szükséges szavakba foglalni, mint ahogy annak az erkölcsi vonatkozásait sem, amelyekkel ehhez az „irályhoz” való írói hűség a „fordulat évétől” kezdve együtt járt a magyar irodalomban. Éppen ezért életének azokban az időkben is tanúja lehettem, amikor irodalmunk jégkorszakának a kezdetén megszületett benne, majd húsz esztendőre egy vulkánfiber koffer mélyére záródott írói alteregója, *Zsámboky*, akit az irodalomban szokatlanul ritka énazonosság kötött össze megteremtőjének polgári személyével és civil életével. Fiktív lényében egyszerre volt „égi” és „földi mása” – s nemcsak az „előadók és társszerzők” világában – annak, akit megjelenített: Mándy Ivánnak.

Gyakoribb-ritkább együttléteink során – főként presszóknak persze és baráti társaságokban – tanúja lehettem annak is, hogyan készülnek, először fejben, a Mándy-novellák nyersanyagát képező legendás cédulái, amelyek csakugyan mint a némafilm velős kommentárjai, egy kicsit Karinthy Frigyesnek a remekművek szinopszisait perszifláló humorával rögzítik egy-egy helyzet, emberi természet, jelenség, történet vagy beszédmód lényegét. S talán nem követek el kettős kegyelelsértést, ha elárulom, hogy hosszú éveken át elsősorban közös barátunk: Kálnoky László alakja és életének valódi rémtörténetei körül keletkeztek ezek a cédulák, egyelőre lejegyzetlenül (bár ebben nem vagyok biztos). Mások is jól tudják, hogy milyen kitartóan tervezett egy regényes novellafüzért, amelyben Homálynoky Szaniszló költőjének viszontagságait vágyott megörökíteni; à la Mándy, vagyis ahogy az benne, az *ő* elbeszélői diffrakciójának a törvényei szerint átrendeződött.

Mert Mándy körül, ahogy említettem már, minden átrendeződött. Vadidegen környezetben is, kivédhetetlenül. – 1987 januárjában valamilyen kulturális rendezvénysorozat keretében néhány napot együtt tölthettem vele Köln városában. Vendégek voltunk, s valódi „előadók”; neki Bonnban s ha jól emlékszem, Bielefeldben rendeztek szerzői esttel egybekötött „író-olvasó találkozót”, nekem Kölnben kellett előadást tartanom a legújabb magyar irodalom arculatáról s annak a változásnak a természetrajzáról, amely ennek az irodalomnak a hangvételét és szemléletét átformálta. A bizonyára borzalmas német kiejtéssel megtartott előadás, gyér érdeklődés mellett, valamiképpen Mándy „előadóinak és társszerzőinek” a légkörét idézte a „szabad világban” is; s annál is inkább, mivel *ő* is jelen volt a „számozott” hallgatók egyikeként. Baráti szolidaritásból, mert ezzel akarta viszonzni, hogy Köln utcáin viszont *ő* hagyatkozott az én gyámolításomra. Feltétlen bizalommal s annak a lénynek a szinte tapintható szorongásával, akin menten erőt vesz – az *ő* szavával – a látványos „életfélelem”, mihelyst kikerül megszokott életteréből, s hát a kölni Hohe Strasse azért mégsem a Tisza Kálmán tér környéke.

De bámulatos gyorsasággal megtalálta Kölnben is a „hazai”, a budapesti, a nyolcadik kerületi „pálya szélét”: egy svájci vendéglőt például, ahol teljesen jellegetlen rántott szeletet lehetett kapni, s attól fogva minden áldott nap hűségesen ott ebédelt, s

ha a szükség úgy hozta, vacsorázott is, s rendelte meg minden alkalommal vaskövetkezetességgel a rántott szeletet, pedig Kölnben az egész földkerekség szakácsművésze felvonul. Mindjárt a Hohe Strasse egyik keresztutcájának a sarkán egy kínai étteremmel, ahol délidőben, reklámáron, négyfogásos menüket lehetett rendelni (vagy húszféle menüből!), de a Restaurant Sanghaiba Mándyt képtelenek voltunk becsábítani. (Időközben Kurucz Gyula is csatlakozott hozzánk, továbbá egy cseh emigráns újságíró és a Kölnben élő Világhy Ernő szociológus professzor.) Ingerült határozottsággal utasította el még annak a gondolatát is, hogy ha már semmiképpen nem hajlandó megismerkedni a kínai konyha gyönyörűségeivel, legalább fogyasztás nélkül üljön be velünk, s ne várakozzon ránk magányosan. Elutasító fejrázás volt a válasz; kinn toporgott a fagyos, szeles, január végi utcán, mint néma mártírja elveinek, aki még kirakatnézéssel sem hajlandó kárpótolni magát e kényszerű várakozás miatt.

Egyébként talált is magának igazi „hazai pályát”, a dóm tövében szinte; egy csodálatos, szecessziós kávéházat (amely persze hamisítvány volt, a Jugendstil vadonatúj, de meg kell hagyni: káprázatos utánczata). Ide sáncolta el magát már az első naptól fogva, mint egy megvalósult álomba, amely végre beteljesedett, hiszen ehhez fogható kávéházat, amely úgy fénylett, ragyogott, mint „a kávéház” makulátlanul megvalósult plátói ideája, nemigen láthatott Pesten, még a háború előtt sem, gyerekkorának józsefvárosi színterein, miközben szorongva várakozott – végtelen órákon át – kétes ügyletek után mászkáló apjára, aki „beadta őt a ruhatárba”.

Minden szabadidejében itt ült ennek az álomi kávéháznak az egyik üvegablaka mögött, amely a térre nézett. Mándy azonban nem nézett a térre, és az újságokat se vette kézbe, amelyek ott lógtak mellette, nádkeretben a fogastra akasztva, de *tudta*, hogy milyen újságok járnak a kávéházba, s azt is tudta, hogy mi van bennük. Ez a hely volt Kölnben az ő arkhimédészi pontja, ahonnan nem lehetett kimozdítani, ha éppen nem voltunk együtt.

De általában együtt voltunk, mert úgy félt az eltévedéstől, mint egy kisgyerek, aki folyton attól retteg, hogy a felnőttek (még az is lehet, hogy szántsándékkal) elveszítik. (Ezért máig rejtély nekem, földrajzi, de még inkább lélektani talány, hogyan tudott elutazni Bécsből *egyedül*, Kölnbe, s még inkább: *megérkezni* a kölni Erzsébet Szállóra, ottani szálláshelyünkre.)

Nyolc-tíz napig tartottak ezek a rémületrohamokkal tarkított kölni szép napok. Egy ízben, amikor a különböző programok miatt kényszerűen el kellett válnunk egy időre egymástól, arra a kérdésre, hogy hol találkozunk később, kissé megütközve, hogy ez még kérdéses lehet, azt mondta, hogy: „a kávéházban! A szokott helyen”. – Amikor pár órával később beléptem a kávéházba, s odamentem Ivánhoz, az ablak mellé, s jött a kedves, barátságos felszolgálólány (a Darlingból? a Rézangyalból? a Lukács cukrászdából? a Művészből?), én pedig reflexszerűen megkérdeztem Ivántól, magyarul persze, hogy ő mit parancsol, akkor a fekete garbós, piros kosztümmös kávéündérke azonnal rávágta németül, szeretetteljes lekezeléssel a hangjában: – Ach, der Herr bestellt immer nur 'ne Kaffee!... – Rögtön belém vágott a nagy felismerés: – Ahá! Iván itt már réges-rég törzsvendég, és ezáltal helyreállt az ősi rend: jóllehet a világ kávéházi márványasztal-szintjén ő a vendég, de „alul” a felszolgálólány az úr.

Ettől a pillanattól kezdve már nem Kölnben voltunk, hanem egy Mándy-novellában. Mint minden pillanatban egyébként, mert amerre ment, Kölnben vagy Budapesten, írói világának a légifolyosójában közlekedett, amit úgy húzott maga után, mint repülő a kondenzcsikját, s ami nem oszlik el, amikor a gép eltűnik az égen.